

שואלין ודורשין

בעיצומם של "שלושים יום קודם הפסח", בימים אלו בהם עסוקים כלל ישראל בהכנות לחג הפסח, ברוח ובגשם, מוגש כאן לקט נבחר של חידושים וביאורים בעניני חג הפסח וגאולת מצרים ממשנתו הנקיה של הגאון הפוסק המקובל הגה"ק רבי יעקב חיים סופר זצוק"ל בעל 'כף החיים', מתוך הגדה של פסח הרואה אור בימים אלו, הכוללת את פסקיו ופירושו של האי גאון וצדיק זצוק"ל על סדר ההגדה - מלוקטים מספריו, כתביו ומפי השמועה

י. שכטר

חז"ל במסכת סנהדרין (צט.) על הפסוק (במדבר ט"ו, ל"א) "כי דבר ד' בזה" - "זה האומר אין דברי תורה מן השמים. ואפילו אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו, זהו כי דבר ד' בזה. ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה, מקל וחומר זה, מגזירה שוה זו, זה הוא כי דבר ד' בזה".

נמצא, כי אפילו האומר על התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה, הרי הוא בכלל כי דבר ד' בזה ואין לו חלק לעולם הבא. ועל כן אמר המגיד כי זה שאומר "מה העבודה הזאת לכם" שאינו מודה שהקב"ה מודד מדה כנגד מדה ומשלם שכר על הטרחה, כאלו כפר בעיקר.

וזה מה שאומרים "אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים", והיינו שלא תשתוק לו על הדיבור הזה אלא צריך להודיעו אולי יחזור בתשובה, אלא תאמר לו בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים, דהיינו בעבור מה שהקב"ה מודד מדה כנגד מדה נעשה לי ניסים ויצאתי ממצרים.

ואת עמלנו אלו הבנים - חובתנו לחינוך טהור ללא רוחות זרות

כה הקפיד אותו צדיק בעל כף החיים על חינוך הילדים בתלמודי התורה שישארו בצביונם המקורי והטהור, ואל יכנסו בהם רוחות זרות הנוגדות את דרך התורה המסורה.

ומעשה היה בשנת תרפ"ו כאשר שלחו עסקנים איש חרדי הנושא את התואר "דוקטור" בכדי לנהל את תלמוד תורה 'בני ציון' בשכונת הבוכרים בירושלים, הצטרף בעל 'כף החיים' אל גדולי הרבנים ששלחו מכתב מחאה חריף אל מנהלי 'אגודת ישראל' בארץ ישראל וביקשו למנוע מינוי זה, ובפרט אדם הנושא תואר "דוקטור" שזה עלול לפגום בנפשות התלמידים ולהשריש בהם ארס השכלה ופריקת עול ולהחליף צביון בתי החינוך מתלמוד תורה לבית ספר.

כך עמד רבינו בפרץ על משמר החינוך הטהור. בין הדברים כתבו: "הנה הנסיון הראה לדעת כאשר יהיה ד"ר מנהל על הת"ת, סכנה גדולה נשקפה לרוח הת"ת, כי לבד השינויים הפנימיים

מלין תבחן". ובא לרמוז כאן כי צריך להבין את בניו ואת בני ביתו סיפור יציאת מצרים בלשון שמבינים וכמ"ש הרמ"א (סימן תע"ג) כי ר"י מלונדרי עשה כל ההגדה בלשון לע"ז כדי שיבינו הנשים והקטנים.

טענת הרשע "מה העבודה הזאת לכם" שמקיים כל התורה חוץ מדקדוק קטן

בהגדה שנינו על הרשע שאומר "מה העבודה הזאת לכם". ויש לבאר שטוען הרשע שטורחים כל כך עבור מצות אכילת מצה, שלוקחים חטים מן הגורן ושומרים אותם עד חג הפסח ולא עוד אלא נזהרין בהם הרבה בשעת טחינה ובשעת אפיה. וזהו "לכם" - שהעבודה הזאת לכם שאתם מטריחים עצמכם על חנם. "ולא לו" - ורצונו לומר שבעבור עשית המצוה גם אם יקח קמח מן השוק או מצה אפויה יוצא ידי חובה ולמה כל כך מטריחין עצמכם על חנם.

ולזה השיב המגיד לומר "ולפי שהוציא עצמו מן הכלל" - היינו מן הכלל שיש בידנו שהקב"ה נותן שכר מדה כנגד מדה ומשלם שכר טרחה. ולכן "כפר בעיקר" - כאילו כפר בכל התורה כולה וכמו שאמרו

טעם לבדיקת חמץ בחורין ובסדקין

בש"ע (ריש הלכות פסח) כתב "אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר". יש לבאר בדרך הדרש את הטעם שיש לבדוק את החמץ בחורין ובסדקין, כיון שהחמץ רומז אל היצר הרע, ולכן צריך לבדוק 'בחורין ובסדקים' - שצריך האדם לפשפש בכל מעשיו אשר הוא עושה, בבית ובחוץ, בסתר ובגלוי. ובפרט בעונות שהאדם דש בעקביו שצריך לפשפש בהם יותר ויותר. והתורה הבטיחה את ישראל שבסוף הימים יעשו תשובה, ועל ידי זה תהיה הגאולה וכמו שנאמר (דברים ל"א, י"ז-י"ח) "ושבת עד ד' אלוך... ושב ד' אלוך את שבותך..."

הטעם שבכל שנה אנו חוזרים לספר את יציאת מצרים

בוזה"ק כתב בענין סיפור יציאת מצרים: "קדשא בריף הוא חדי ברהווא ספור. ביה שעתא כניש קדשא בריף הוא לכל פמליא דיליה אמר לון: זילו ושמעו ספורה דשבתא דילי דקא משתעו בני וחדאן בפורקנא".

ולפי"ז יש לפרש את נוסח ה'הדרן' בסיום מסכת פסחים (קכ"א:): "הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לה מסכת פסחים", דזה פירושו: 'הדרן עלך ערבי פסחים' - תמיד אנחנו חוזרין עליך ערבי פסחים לספר ביציאת מצרים. ואם תאמר: מה יש צורך לזה, והלא קמי שמיא גליא כל הניסים ונפלאות שעשה הקב"ה לישראל, ולמה אנחנו חוזרים לספרם? לזה אמר: 'וסליקא לה מסכת פסחים' - כדי שיסתלק יקרא דקב"ה על כולא על ידי סיפור זה של מסכת פסחים.

יש לספר את סיפור יציאת מצרים בלשון שבני ביתו מבינים

יש לבאר את הנאמר בפסוק לענין יציאת מצרים (שמות י', ב') "ולמען תספר באזני בנך", הא דאמר 'באזני בנך' ולא אמר 'לבנך'. יש לבאר דאזון מורה על הבנה כמו שאמר הכתוב (איוב י"ב, י"א) "כי אזן

אשר המה מכניסים לפי רוח החדש, ובכל מקום שיש ד"ר בעצמו הראה הנסיון כי זה מזיק על רוח התלמידים, כי המה מביטים על המנהל בתור סמל למסור עצמם למדעים של חול וכדומה להיות ד"ר, לא לתורה ויראת שמים כמו חכמים הקדמונים ויכול

לגרום חורבן התורה"ק... האם לחינוך קדוש ברוח ישראל סבא תורה ויר"ש בלי שום השכלה, נצטרך להביא מחנך מגרמניה המכונה בשם "דוקטור", אשר עצם שם זה הוא מזיק עד מאוד לילדי וילדות עיר הקודש תובב"א, ומי יודע עד כמה שיוכל להזיק..."

הגדה של פסח - כף החיים

הדברים המובאים כאן מבוססים עפ"י המובא ב'הגדה של פסח - כף החיים' שיצאה לאור בימים אלו הכוללת כ-640 עמודים ממשנתו של בעל 'כף החיים', בהלכה, אגדה, תפילות ותחינות, ביאורי נוסחאות ועוד. בשלהי ההגדה גם 'פרקי חיים' - תולדות בעל 'כף החיים'. נערכו ע"י הרב נחום סילמן שליט"א שכבר אתמחי בספריו על גדולי ירושלים וארץ ישראל. להשיג בחנויות הספרים או בטל': 052-7682413

הנהגות בעל 'כף החיים' לחודש ניסן וחג הפסח

א. נהג לדרוש בפני קהל עדתו דרשה בשבת הגדול וכמנהג ישראל, את הדרשה התחיל בדברי אגדה ומוסר כדי למשוך את לב השומעים וסיים בדברי הלכה בדינים הנצרכים. [ראה כף החיים (סימן תכ"ט ס"ק א)]

ב. שיבח את המנהג לעשות מצות דקות וכה כתב: "ועכשיו מנהג ק"ק אשכנזים פה עיר הקודש ירושלים ת"ו לעשות מצת מצוה וכן במצות שעושין לטווחן ריקין ממש כמו שכתב מור"ם ז"ל, וכן יש קצת מן הספרדים שעושין גם כן מצת מצוה ריקין ממש, וכל הנוזהר לעשות יותר דקין ולא עבים הרי זה משובח. ובשאר מצות כולי עלמא נוהגין עתה לעשות אותן ריקין דקין משום דהמנהג עתה לאפות הכל קודם פסח ולהצניעם לכל הפסח ואם לא יהיו ריקין דקים קשה לאכול". [כף החיים (סימן ת"ס ס"ק מ"ד)]

ג. בענין השימוש בעלי תה בפסח, סיפר מעשה ששמע מאחד ירא שמים שסיפר שאחד היה בבית מסחר הגדול שמייצרים תה וראה חדר אחד שכתוב עליו שהכניסה אסורה ומכיון שהיה אהוב לבעל ראש המסחר, נכנס לשם בלי רשות, וראה שם כיסים מלאים תה מבושלים שלוקחים אותן מן המסיבות אחר שבישלו אותם ולקחו טעמם, ושאל לבעל המסחר מה זה, ואמר לו שזה מערבין אותו עם עשב התה החדש שאלמלא כן לא היו יכולים להתעסק במסחר הזה שלא היו משתכרין, אלא שאמר אותו הירא שמים אפשר שיש מסחר שאין מערבין ומי יודע. וסיים רבינו, שעל כן שומר נפשו ירחק מהם ולא יקח תה לפסח אלא לאחר דרישה וחקירה [כף החיים (סימן תנ"ג ס"ק ב"א)].

ד. בענין אכילת הסוכר בפסח, העיד "עתה נוהגין לאכול הצוקר העשוי כמין כובע על ידי כתב הכשר הבא מרב העיר שנעשה שם מלאכת הצוקר וכתוב עליו כשר לפסח". [ומיוסד עפ"י דברי החי אדם (כלל קכ"ז אות ג') שהוט צוקר נוהגין לאוכלו בפסח, רק שצריך כתב הכשר]. [כף החיים (סימן תס"ז ס"ק ע"א)].

ה. בענין אכילת דבש, העיר רבינו לפי דברי הכנסת הגדולה שהביא כמה חששות בזה, הן לענין פסח והן לענין שאר ימות השנה "ולפי זה גם במקומות שנוהגים היתר בדבש צריך לחקור ולדרוש שמא יש בו חשש איסור וא"ל שומר נפשו ירחק ממנו". [כף החיים (סימן תס"ז ס"ק מ"ו)].

ו. בענין אכילת שמן זית בפסח, העיר לפי דברי החיד"א בברכי יוסף (ס"ק י"ד) שהמהדרין נוהגין להחמיר גם בשמן זית דהובר דהפועלים עכו"ם כל יום בעת אכילתן כשעושין השמן זית כל אחד ככרו בידו וטובל בשמן. עכת"ד. וכתב

בעל כף החיים: ויש מקילין על ידי שמסננין השמן זית קודם פסח ומניחין אותו בכלי כשר, אבל יש מחמירין שאין אוכלין כי אם מה שנעשה בכשרות לשם פסח, והמחמיר תבא עליו ברכה. [כף החיים (סימן תמ"ז ס"ק קמ"ד)].

ז. יש לציין כאן מה שהעתיק בעל 'כף החיים' מהספר 'מועד לכל חי' (סימן ב' אות ט"ב) וז"ל: "לא תתגודדו ליכא בחומרות דפסח, וגם אין לחוש ליוהרא כי משפחה ומשפחה מנהג אבותיהם בידיהם בין בשתיית הקאב"י במקום אחר ובין במיני מתיקה שעושים וכן שלא לסעוד אצל אחרים, ואפילו מי שאינו נוהג חומרות כשרידים אשר ד' קורא, אפילו הכי מה טוב דבימי הפסח יקיים אשרי יושבי ביתך טפי משאר ימות השנה".

ז. בענין אכילת מצות מכונה אמר שדעתו שלענין כשרות המצות, עדיף מצות מכונה ממצות יד. וכל זה מצד הכשרות ולא מצד לשמה. [עדות בנו רבי משה סופר זלה"ה].

וכתב בענין זה: "ואודות המצות הנאפות על ידי המכונות שאחת לשה ואחת עורכת ואחת מרדדת ותיכף מכניסין אותם לתנור, עיין ב'שדי חמד' (מערכת חמץ ומצה סימן י"ג אות י"ב) שהביא מחלוקת הפוסקים בזה, יעו"ש. ונראה שאף במקום שנהגו היתר צריך שקודם כל לראות המכונות אם הם חלקים בתכלית בלתי שום גומא ושום סדק, ושיהיה אחד ירא שמים עומד עליהם תמיד לראות שלא יניחו העיסה בלי עסק אפילו רגע אחד, ואחד משגיח על המכונות שלא ידבק בהם בצק ואם נדבק יגררנו במגרדת, ובכל שיעור מיל יבדקו את כל המכונות והכלים בודק היטב עד שלא ישאר דבוק בהם משהו. ומכל מקום לענין מצת מצוה יש להחמיר שלא לעשותה על ידי מכונות, לפי שראיתי מכונה חדשה שגם הלישה עושין על ידי מכונה ורק יש אחד שמנענע יד מכונה אחת שעושה הלישה והבצק נילוש מאליו, ואם כן הוי ליה כנעשה על ידי קטן. ואם כן אף במקום שנהגו היתר, במצת מצוה יש להחמיר". [כף החיים (סימן תנ"ט ס"ק ע"ו)].

ח. סיפר על סדר אפית מצות בירושלים וז"ל: "ועתה פה עיר קדשינו ירושת"ו כל ק"ק עדות האשכנזים הי"ו נוהרין בזה להזמין קנים הרבה להכניס בהם מצות לתנור, וקנה שהכניסו בה פעם אחת אין מכניסין בה עוד פעם עד שמנקין אותה, וממילא על ידי איחור הנקין הוא מתקרב ורק המנוקין ומזומנים להכניס בהם מצות לתנור צריך לזהר שלא להניחם אצל פי התנור כי על ידי זה הם מתחממים, ואחר כך כשמשימים עליהם המצות להכניסם לתנור הם מתחממים קודם הכנסתם לתנור. ועל כן יש לזהר בזה". [ע"י כף

החיים (סימן תנ"ט ס"ק כ"א)].

ט. הזהיר בענין אכילת החסה למרור בליל הסדר וכתב: "ידוע כל הירקות נמצאים בהם תולעים דקים, ושומר נפשו ירחק מהם, אם לא על ידי בדיקה מעליא וישוב הדעת מרובה. וכשחל ערב פסח בשבת צריך לבדוק אותם מערב שבת כי אין שבת מכין ליום טוב כנודע, אלא שצריך אחר כך לכוון אותם במטפחת ולהניח אותם במקום טוב בענין שלא יבא עליהם נמלים או מרחש האדמה, ויש נוהגים שחוזרים לראותם במוצאי שבת שמא בא עליהם איזה דבר". [כף החיים (סימן תע"ג ס"ק צ"א)].

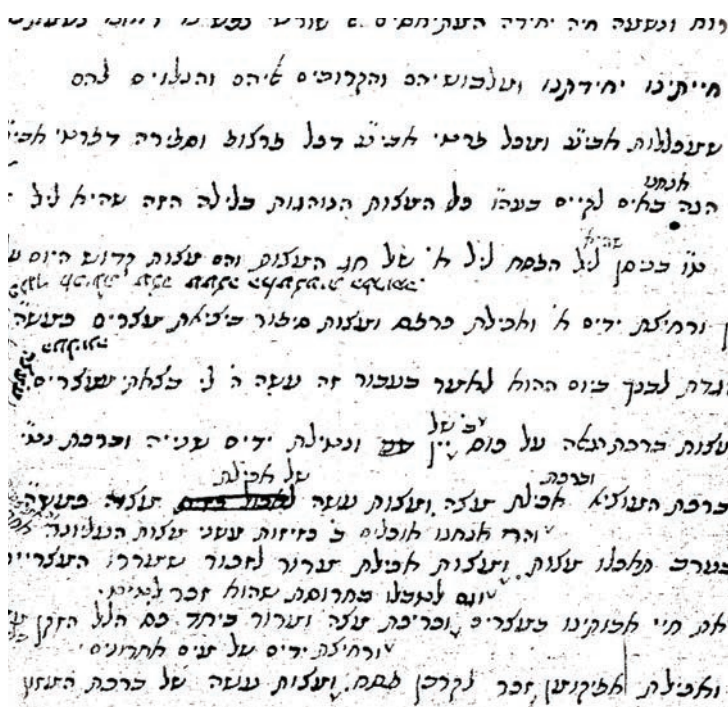
י. סיפר על מנהגם בליל הסדר לפני אמירת "הא לחמא עניא" וז"ל: "ומנהגנו לכוון אותו [את האפיקומן] במפה ולקשרו בכתף התינוק, ואחר כך אומרים "הא לחמא עניא...". ואחר כך הולך התינוק ודופק על הדלת ואומרים לו: מי אתה? ואומר: ישראל! ומאין באת? ואומר: ממצרים! ולאן אתה הולך? ואומר: לירושלים! ומה אתה נושא? ואומר: מצה! ואחר כך בא לפני המסובים וקורא "מה נשתנה...". ואחר כך מתחיל הגדול ואומר: "עבדים...". ונשאר קשור בכתפו עד שמגיעין לאכילת האפיקומן. ואך אם ישן התינוק קודם לזה, אז לוקחים אותו בעודו כרוך במפה ומניחים אותו בין הכר לכסת עד שמגיעין לאכילת האפיקומן". [ראה כף החיים (סימן תע"ג ס"ק קכ"א)].

יא. בליל הסדר בקריאת ההגדה ובפרט בעת אמירת "הא לחמא עניא", משום שמחה וחיבת מצוה, היה מגביה רבינו קולו ואומר בהתלהבות ובשמחה בקול את ההגדה, עד שבאומרו "כל דכפין ייתי ויפסח" היה נשמע קולו מחוץ לבית. [עדות בנו של רבינו - רבי משה סופר זלה"ה].

יב. הט"ז בשם ספר 'טעמי המצות' להרנקאטי מזהיר מאוד במצה דמצוה שלא להאכילה למי שאינו בן ברית ונותן טעם הגון לזה וכתב שכן רבים נוהגים נוהרין מזה בפסח.

וספר על כך בעל 'כף החיים' מעשה ששמע שאירע עם הגאון רבי משה חיים זלה"ה - זקנו של ריש גלותא דבבל מרן בעל 'בן איש חי' וז"ל: "ואני שמעתי מעשה נורא על זה כי בימי הרב משה חיים ז"ל זקנו של מהרי"ח ז"ל בעל המחבר 'בן יהוידע', 'רב פעלים' וכו' שזימן ישראל בפסח את עכו"ם אחד שהיה שכנו והאכילו מצה על שולחנו. ואח"כ סיפר זה לפני הרב משה חיים ז"ל ואמר לו שיוזהר ממנו בזאת השנה כי אפשר שיזיקנו נזק גדול, ויהי היום וישראל יושב ובא העכו"ם ההוא וחרבו שלופה בידו ונעשה לו נס וברח מפניו ר"ל".

ביאורי עשרת המכות משולחנו של בעל 'כף החיים'

בציוריו מצוה זו שאמר בפרשת "והיה כי יביאך" (שמות י"ג, י"ד) "והיה כי ישאלך בך..." וידוע ש'והיה' הוא לשון שמחה כמו שאמרו חז"ל בפ"ק דמגילה, ובא לרמוז על שני שמחות: אחת שעשו ישראל בעת מכת בכורות, ואחת שעושין בעת מצות פדיון הבן שהיא זכר למכת בכורות.

דצ"ך עד"ש באח"ב - הטעם שהזכרו עשרת המכות בדרך רמז

הביא הכה"ח מספרי הפוסקים את הטעמים לכך שהזכיר את המכות ברמז "דצ"ך, עד"ש, באח"ב". א. לפי שדצ"ך הם מכות הארץ, עד"ש מכות מקורות, באח"ב מכות האויר ושיתף מכת בכורות עמהן, לפי שאין לה זוג. ב. לפי שבספר תהלים לא נמנו כסדר הזה ותאמר אין מוקדם ומאוחר בתורה, על כן בא להודיענו כי כן היו כסדר הכתובים בתורה. ג. לפי שדצ"ך נעשה על ידי אהרן - שהמים והארץ לא לקו על ידי משה, עד"ש על ידי משה, באח"ב על ידי הקב"ה - שארבע מכות האלו, אין אדם יכול לעשותן אלא הקב"ה בכבודו. ד. בירושלמי אמרו שכך היו כתובים במטה וזהו "אשר תעשה בו את האותות" (שמות ד', י"ז) ואמרינן בתנחומא שהמטה של זנפירון היה וכתוב בו דצ"ך עד"ש באח"ב.

"ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את ד'..." ובאבן עזרא (שם) כתב שקרא פרעה למשה אחר שלושה ימים שראו אור. אלא שהקשו על זה כיון שעברה המכה אין דרכו של פרעה לפחד ולקרוא למשה. אלא שיש ליישב שהיו לו שמשים בני ישראל, והרי ישראל היכן שהולך, האור הולך עמו וכמובא. ומאלו שלח לקרוא למשה. נהוסיף בעל הכה"ח: אבל הקראי מוכחים כאבן עזרא והקושיא יש ליישב ודו"ק.

מכת בכורות - סמך לסעודת מצוה בפדיון הבן

מובא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ח): "ר"י אומר: כל אותה הלילה היו ישראל אוכלין ושותין יין ושמים ומהללים להקב"ה בקול גדול, והמצרים היו צועקים במר נפש על המגפה שבאה עליהם פתאום שנאמר (שמות י"ב, ל') 'ותהי צעקה גדולה במצרים כי אין בית אשר אין שם מת' עכ"ל. ויש לומר דמכאן סמך לסעודת מצוה בפדיון הבן, כי כמו שבאותו הלילה שנהרגו בכורי מצרים היו ישראל אוכלין ושותין ושמים, כשעושין ישראל מצות פדיון הבן שהיא זכר להריגת בכורי מצרים, עושין סעודה ואוכלין ושותין ושמים. ונראה שזה נרמז גם כן בפסוק

יש להקשות: כיון שפרעה היה מצטער ממכת הצפרדעים והוא בעצמו שלח לקרוא למשה ולאחרן לאמר להסירם מעליו, למה רצה לעכב המכה עליו ועל עמו עד למחר. והלא טוב היה לו לומר להסירם עכשיו כדי לנוח מן המכה? ויש לתרץ: לפי שפרעה היה כפרן והיה סובר שזהו ח"ו על ידי כישוף וכמו שעשו החרטומים ויעלו את הצפרדעים, ואם כן היה סובר פרעה שבשעה ששלח לקרוא למשה ולאחרן להסיר הצפרדעים עשו איזה הכנה על ידי כישוף להסיר אותם היום ואי אפשר לעכבם עוד עד למחר, או שמא שמשעה שהביאו הצפרדעים נתנו להם גבול עד יום פלוני ולא יוכלו להקדים ולאחר עוד. ומשה רבינו ע"ה היה יודע ברוח הקודש שזה בלב פרעה ועל כן אמר לו משה לפרעה (שם, ה') "התפאר עלי למתי אעתיר לך" - שלא תסבור שזהו על ידי כישוף ועשינו הכנה ואי אפשר להקדים או לאחר, אלא בכל עת שתרצה אני מתפלל אל ד' ויסורו. ועל כן בחר לו פרעה ביום מחר כדי שידע שלא יש הכנה שיוסרו היום דווקא, וגם אין לו קץ וזמן שלא יסור אלא בזמן הקצוב לו מתחילה. וזה שאמר (שם, ו') 'כדברך למען תדע כי אין כד' אלוקיני' - כי על ידי זה שאעשה כדברך יתאמת לך כי זאת מעם ד' אלוקיני. וזהו שהביא אחרי כן מכת הכינים כדי שגם החרטומים יודו שאלו המכות אצבע אלוקים היא.

ארבה - הטעם שהוכו המצריים בארבה

יש להבין מהו הטעם שהביא הקב"ה ארבה על מצרים? משום ששמו את ישראל זורעי חיטים ושעורים, לפיכך הביא עליהם ארבה ואכלו כל מה שזרעו להם ישראל. וזהו כדי שלא יהנו ממלאכת ישראל.

חושך - כיצד הצליח פרעה לקרוא למשה רבינו בעיצומה של המכה?

הביא רבינו מה שיש מקשים כיון שלא קמו איש מתחתיו שלושת ימים ולא ראו איש את אחיו, איך קרא פרעה למשה ואמר לו "לכו עבדו את ד'" כדכתיב (שמות י', כ"ד)

דם - הטעם שאהרן הכה את היאור ולא משה

יש להקשות שבמכת דם מובא שאמר משה רבינו לפרעה (שמות ד', י"ז) "הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ביאור ונהפכו לדם", ומשמע שהכה את היאור במטה משה. ונאמר עוד (שם, י"ט) "ויאמר ד' אל משה אמר אל אהרן קח מטף ונטה ידך על מימי מצרים..." ויהיו דם, ומשמע שהכה את היאור במטה אהרן?

ויש לתרץ על פי דברי האריז"ל ב'עץ חיים' (שער ל"ב פ"ב) שכתב וז"ל: "כי יש בחינת הארה למעלה הנקראת מטה משה ועל ידה היה עושה השי"ת פעולותיו. וכן משה ע"ה כל פעולותיו היה על ידי המטות האלו". ולפי"ז מובן מה שאמר 'הנה אנכי מכה במטה אשר בידי' - לרמוז על אותה הבחינה למעלה הנקראת מטה משה אשר היא עושה הפעולה העיקרית. ומה שהכה אהרן אחרי כן במטהו, אינו אלא לדוגמא בעלמא לעיני הרואים, אבל עיקר הפעולה הנעשית אינה אלא מבחינת מטה משה.

והטעם שהכה אהרן ולא משה, כבר ביאר ברש"י (שם, ד"ה אמר אל אהרן) "לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים ולקה על ידי אהרן".

ובזה יובן גם כן מה שאמר בפרשת בשלח (שמות י"ז, ה') "ומטף אשר הכית בו את היאור...", והרי לא משה הכה כי אם אהרן, אבל על פי האמור נחא שרומז על בחינה העליונה הנקראת מטה משה, אשר על ידה נעשית כל הפעולות.

ויש לבאר עוד לבאר לפי פשטן של דברים, יש לומר כיון שאהרן עשה בציוריו משה כמו שכתוב 'אמר אל אהרן קח מטף...', וקיימא לן שלוחו של אדם כמותו נעשה כאלו עשה משה בעצמו.

צפרדע - הטעם שפרעה ביקש להתפלל על הסרת המכה "מחר" ולא "היום"

נאמר במכת צפרדע שקרא פרעה למשה ואהרן וביקש שהתפללו שיסורו הצפרדעים ובסוף דבריו אמר פרעה (שמות ד', ו') "ויאמר למחר ויאמר כדברך..."